

מדוע לשמור על כשרות?

בעולם הרחב המילה "כשר" מבטאת את מה שנכון ועולה בקנה אחד עם חוקים וסטנדרטים מקובלים. ביהדות, המושג "כשר" מתייחס באופן ספציפי לאוכל, ספרי תורה תפילין ומזוזות, ואף מתייחסת לקבילותם של עדים. השימוש הנפוץ ביותר כיום הוא, כידוע, בנוגע לאוכל, וזהו נושא השיעור.

השיעור יתייחס לשאלות הבאות:

- מדוע חשוב לשמור על כשרות?
- מהן טעמי הלכות הכשרות?
- כיצד האדם שומר על הלכות הכשרות?
- מהם חלק מן ההסברים הקבליים להלכות הכשרות?

ראשי הפרקים של השיעור

פרק I. עקרונות השמירה על הכשרות

- חלק א. יונקים
- חלק ב. בעלי כנף
- חלק ג. בהמות ובעלי כנף כשרים מחייבים שחיטה
- חלק ד. גיד הנשה
- חלק ה. שומנים ודם
- חלק ו. דיני בשר בחלב
- חלק ז. דגים
- חלק ח. חרקים
- חלק ט. מספר איסורים מדרבנן

פרק II. רעיון השמירה על הכשרות

- חלק א. הכשרות מקשרת בין היהודי לה'
- חלק ב. בריאות רוחנית
- חלק ג. הנזק הנגרם ע"י אוכל שאינו כשר
- חלק ד. הכשרות יכולה לשפר את אופיינו

פרק III. הסברים קבליים לכשרות

פרק I. עיקרי השמירה על הכשרות

חלק א. יונקים

התורה מציינת שבהמות כשרות הן אלו שמעלות, ומפריסות פרסה. הבהמות הכאות נכללות בתוך אלו הנחשבות לכשרות: הדישון, האנטילופה, הביזון, הפרה, האיל, הצבי, העז, היעל והכבש. יונקים ובעלי כנף מצריכים טיפול מיוחד, כמוסבר בחלק ה', למטה.

1. ויקרא י"א: ב'-ג' – ההגדרה האלוקית של יונק כשר: שיפריס פרסה ויעלה גרה.

דָּבְרוּ אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לֵאמֹר: זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ, מִכָּל-הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר עַל-הָאָרֶץ. כֹּל מִפְּרִסַת פְּרִסָּה, וְשִׁסְעַת שִׁסְעַת פְּרִסָּה, מִעֲלַת גֶּחִי, בְּבִהְמָה--אֹתָהּ, תֹּאכְלוּ.

2. ספרא שמיני, פרשת יין ושכר, פרשה ב' – ללמד את העם היהודי אלו חיות הן כשרות, משה רבינו החזיק והראה כל חיה והצהיר על המעמד שלה.

זאת החיה, מלמד שהיה משה או חזו החיה ומראה להם לישראל, ואומר להם זו תאכלו, וזו לא תאכלו...

חלק ב. בעלי כנף

התורה אינה רושמת את התכונות המבדילות בין בעלי הכנף הכשרים לבין אלו שאינם. במקום, זה התורה מונה עשרים וארבעה מיני בעלי כנף אסורים, וכל השאר נחשבים לכשרים. ובכל זאת, אנחנו אוכלים רק את העופות שבהן התבססה מסורת להחשיב אותם לכשרים, כגון תרנגולת, תרנגול הודו, ברווז ואווז.

1. ויקרא י"א: ג'-ד' – התורה מונה את זני הציפורים שאינן כשרות.

וְאֵת-אֵלֶּה תִּשְׁקְצוּ מִן-הָעוֹף, לֹא יֹאכְלוּ שְׂקִין הֵם: אֶת-הַנֶּשֶׁר, וְאֶת-הַפֶּרֶס, וְאֵת, הָעֹזְנֵה...

חלק ג. בהמות ובעלי כנף כשרים מחייבים שחיטה

בהמות ובעלי כנף מחייבים שחיטה כהלכה כדי להבטיח את כשרותם. חיה שמתה בכל אופן אחר אינה כשרה.

1. דברים, י"ב: ב'-א' – המקור לדרישה של שחיטה כשרה.

וזבחת מבקרך ומצאנך אשר נתן ה' לך כאשר צויתך ואכלת בשערך בכל אות נפשך:

2. ויקרא כ"ב: ח'-ה' – האיסור לאכול נבלה או חיה שלא נשחטה (שחיטה כשרה).

נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה אני ה':

חלק ד. גיד הנשה

יש להסיר את גיד הנשה (גיד הנשה) מכל רגל ואת השומן המקיף את הגיד.

1. **בראשית, ל"ב: ל"ג – יש להסיר את גיד הנשה מהרגליים האחוריות.**

על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אשר על כף הירך עד היום הזה כי נגע בכף ירך יעקב בגיד הנשה:

חלק ה. שומנים ודם

שומנים מסוימים, הידועים בשם "חלב", אסורים באכילה. יש להסיר עד כמה שאפשר את הדם מן הבשר, על-ידי השרייה, מליחה, ושטיפה או ע"י צלייה על האש.

1. **ויקרא ג': י"ז – דם וחלבים אסורים יש להסיר מן הבשר לפני האכילה.**

חקת עולם לדורותיכם בכל מושבותיכם, כל חלב וכל דם לא תאכלו.

חלק ו. דיני בשר בחלב

חלב של חיות כשרות הוא חלב כשר. אולם, אין לערבב מוצרי חלב ומוצרי בשר. חומרתו של איסור זה מוגשת בכך שהוא מופיע שלש פעמים בתורה.

1. **שמות כ"ג: י"ט, ל"ד: כ"ו, דברים י"ד: כ"א – שלשת המקורות לאיסור מן התורה**

לא תבשל גדי בחלב אמו.

2. **רש"י, שמות כ"ג: י"ט – אלו דינים נוספים מלמדת התורה בחזרה זו?**

ובשלושה מקומות נכתב בתורה אחד לאיסור אכילה, ואחד לאיסור הנאה, ואחד לאיסור בישול.

3. **הרב יעקוב לובן, מעבדות השגחת ה-OU – הפרדת בשר וחלב כוללת: לא לאכול אותם באותה ארוחה, לא להכין אותם באותם כלים, ולהכות בין אכילת בשר לאכילת חלב.**

החכמים הרחיבו את המצוה ואסרו את אכילת הבשר והחלב יחד באותה הארוחה ואת השימוש באותם הכלים לצורך הכנתם. מעבר לכך, אין לאכול מוצרי חלב במשך זמן-מה לאחר אכילת הבשר. ישנם מנהגים שונים לגבי אורך זמן ההמתנה בין אכילת הבשר לחלב, אולם המנהג הנפוץ ביותר הוא להמתין שש שעות. ניתן לאכול בשר מיד אחרי חלב, למעט גבינה קשה שהתיישנה מעל לששה חודשים, הדורשת את זמן ההמתנה הנהוג בין בשר לחלב.

חלק ז. דגים

דגים חייבים שיהיו בהם סנפיר וקשקשת כדי שיהיו כשרים. שלא כמו חיה ועוף, הדג אינו מצריך הכנה מיוחדת.

1. ויקרא י"א: ט' – כל דג שיש לו סנפירים וקשקשים הוא דג כשר.

את-זֶה, תֹאכְלוּ, מִכֹּל, אֲשֶׁר בַּמַּיִם: כָּל אֲשֶׁר-לוֹ סַנְפִּיר וְקַשְׁקִשׁוֹת בַּמַּיִם, בַּיַּמִּים וּבַנְּחָלִים--אֹתָם תֹאכְלוּ.

חלק ה. חרקים

ישנם חמישה איסורים מהתורה המתייחסים לאכילת חרקים- התורה מציינת שרק מיני חגבים מסוימים הם כשרים. אולם, כמו בבעלי הכנף, ישנו צורך במסורת ליהוי של המינים הכשרים.

1. ויקרא י"א: א'-כ"א – אסור לאכול חרקים.

כָּל שֶׁרִץ הָעוֹף, הַהֹלֵךְ עַל-אֲרְבַּע--שֶׁקֶץ הוּא, לָכֵם. אֵךְ אֶת-זֶה, תֹאכְלוּ, מִכֹּל שֶׁרִץ הָעוֹף, הַהֹלֵךְ עַל-אֲרְבַּע: אֲשֶׁר-לֹא (לוֹ) כַרְעִים מִמַּעַל לְרַגְלָיו, לְנִתְּר בֵּהֶן עַל-הָאָרֶץ.

חלק ט. מספר איסורים דרבנן

1. האם זה כשר, הרב א. איידליץ, ע"מ 66 – אוכל ויין שהוכנו בלעדית על ידי גוי אסורים באכילה.

בישול עכו"ם – שמא יאכילנו דבר טמא או משום חתנות, סתם יין עכו"ם -- משום חתנות.

פרק II. רעיון השמירה על הכשרות

חלק א. הכשרות מקשרת בין היהודי לה'

1. שמות כ"ב: ל' – אומה קדושה זקוקה לאוכל קדוש.

וְאִנְשֵׁי-קֹדֶשׁ תִּהְיוּ לִי וּבְשָׂר בְּשֻׁדָּה טָרְפָה לֹא תֹאכְלוּ לְקִלְבַּ תִּשְׁלַכְוּ אֹתוֹ:

2. רש"י שם. הקדושה שלנו וקרבתנו לה' תלויות במה שאנו אוכלים ואיך אנחנו אוכלים.

ואנשי קודש תהיון לי. אם אתם קדושים ופרושים משקוצי נבלות וטרפות הרי אתם שלי ואם לאו אינכם שלי:

3. הרקנטי, ויקרא תזריע, ע"מ 60- הכשרות מסייעת לאדם להגשים את הפוטנציאל שלו להתקרב לה'.

הטעם לאסור הבהמות הטמאות, לפי הפשט כי הם מולידים עפוש רע וחולי בנפשות ומעכבין שלימות האדם מלהדבק בשם יתברך.

4. ספורנו, דברים י"ד: ד'

קודם מתן תורה נודע הבדל הטמא והטהור, כמבואר בנה, מכל מקום לא אסר לנח אכילתם, ואתה בהיותך קדוש, אין ראוי לך להיות ניזון מהאסור.

חלק ב. בריאות רוחנית

1. כלי יקר, שם. – הכשרות מבטיחה את איכות של הנשמה

מלמד שאין ענין המאכלות האסורות לבריאות הגוף כברמב"ן, שהרי האומות אוכלים ובריאים, אלא כונתם לרפואת הנשמה, כי מגרשים רוח טהרה וקדושה, ומולידים אטימות השכל ואכזריות, וזה דוקא מועיל "אליהם" לישראל, שהם לחיי העולם הבא, אבל לאומות העולם אין תועלת במצוה זו.

2. מדרש תנחומא, שמיני ז' – הכשרות מובילה את האדם לשלמות

אמר הקב"ה לישראל, הזהרו עצמכם שלא לשקץ את עצמכם בבהמה טמאה ובשרץ טמא, אמר דוד הא-ל תמים דרכו, אמרת ה' צרופה (תהלים י"ח), בשביל לצרף בריותיו.

אמר לו רבי מה אכפת לו להקב"ה שיאכלו ישראל בלא שחיטה שיהא ישראל נוחר ואוכל, ושוחט מן הצואר מן הירך, תדע שלא נצטוו השחיטה הזה אלא כדי לצרף את ישראל...

3. תלמוד בבלי, יומא ל"ט, א – אכילת מזון לא כשר מבטלת את רגישותו של האדם

תנא דבי רבי ישמעאל: עבירה מטמטמת לבו של אדם, שנאמר (ויקרא יא: מג) ולא תטמאו בהם ונטמתם בם אל תקרי ונטמאתם אלא ונטמטם.

4. רש"י שם. – כשרות משפיעה על תבונת האדם

מטמטמת - אוטמת וסותמת מכל חכמה.

5. רמב"ן דברים י"ד: ג' – ביטוי קשה המדגיש את רעיון שמירת הנפש

לא תאכל כל תועבה - הנה רצה להוסיף ביאור במאכלים האסורים, ולכך אמר "לא תאכל כל תועבה" להגיד כי כל הנאסרים נתעבים לנפש הטהורה.

חלק ג. הנזק הנגרם ע"י אוכל שאינו כשר

כל הדעות התורניות מסכימות על כך, שאכילת אוכל כשר משפיעה לטובה על הנשמה, ושאיכילת טרפות משפיעה לרעה. אולם הדעות חלוקות לגבי שאלת ההשפעה הבריאותית-פיזית שיכולה להיות לגוף. המקורות המצוטטים להלן גורסים שמזון לא כשר מזיק לגוף. הכלי יקר, המצוטט בסעיף ב.1 לעיל, אינו מסכים.

1. רמח"ל רבי משה חיים לוצאטו, מסילת ישרים, פרק י"א – האוכל חודר אל תוך הגוף והנשמה

ופרטיהם רבים ככל דיניהם הידועים והמבוארים בספרי הפוסקים, והמקיל בהם במקום שאמרו להחמיר אינו אלא משחית לנפשו... שהעבירה מטמטמת לבו של אדם, כי מסלקת ממנו הדעה האמתית ורוח השכל שהקדוש ברוך הוא נותן לחסידים, כמו שאמר הכתוב (שם ב'): "כי ה' יתן חכמה", והנה הוא נשאר בהמי וחמרי משוקע בגסות העולם הזה. והמאכלות האסורות יתירות בזה על כל האסורין, כיון שהם נכנסים בגופו של האדם ממש ונעשים בשר מבשרו...

והנה כל בר ישראל שיש לו מוח בקדקדו יחשב אסורי המאכל כמאכלים הארסיים או כמאכל שנתערב בו איזה דבר ארסי, כי הנה אם דבר זה ירע היקל אדם על עצמו לאכול ממנו? אם ישאר לו בו איזה בית מיוחד אפילו חששא קטנה, ודאי שלא יקל לא יהיה נחשב לא לשוטה גמור, אף איסור המאכל כבר בארנו שהוא ארס ממש ללב ונפש הישראלי, אם כן מי איפוא יהיה המקל במקום חששא של אסור, אם בעל שכל הוא?

2. רמב"ן, תורת ה' תמימה (ע"מ 166 בכרך ב, מהדורת שאוועל של כתבי רמב"ן) - אוכל טרף מזיק לגוף ולנפש.

ועוד התורה מאירה עינים בסוד התולדה, שאסרה לנו מקצת בהמות וחיות ומקצת עופות ומקצת דגים, וגם זה הולך בשאר דרכי התורה שכל דבריה טובים לגוף כנוהג שבעולם, וטובים לנפש, מצד היצירה ומצד המצות, כי הדברים האלה ידוע שאינן מאכלים טובים לרפואה ולבריאות, ומלבד זה יש להם נזק בנפש מצד התולדות, וזהו ונטמתם חסר א' לומר שהן מטממות הלב, כאשר ידענו כי העופות האסורין כולן דורסין חוץ מפרס ועזניה ואין בעולם עוף אחר דורס אלא הם והם בעלי אכזריות, ודמם ובשרם מוליד אכזריות בנפש, וישראל, שנצטוו להיות רחמנים ואוהבים זה לזה, ראוי הוא להאסר להם.

3. ספר החינוך, מצוה ע"ג - אוכל טרף עלול לפגום בגוף, שהוא כלי לנפש

מושרשי מצוה זו, לפי שהגוף כלי לנפש ובו תעשה פעולתה, וזולתו לא תשלם מלאכתה לעולם... בהיות בגוף שום הפסד מאי זה ענין שיהיה תתבטל פעולת השכל כפי אותו הפסד, ועל כן הרחיקתנו תורתנו השלמה מכל דבר הגורם בו הפסד. וכמו כן ועל הדרך הזה לפי הפשט נאמר שבא לנו האיסור בתורה בכל מאכלות האסורות, ואם יש מהם שאין נודע לנו ולא לחכמי הרפואה נזקן, אל תתמה עליהן, כי הרופא הנאמן שהזהירנו בהן חכם יותר ממך ומהם, וכמה נסכל ונבהל מי שחשב שאין לדברים נזק או תועלת אלא במה שהשיג הוא, ויש לך לדעת כי לתועלתנו לא נתגלה סיבתן ונזקן, פן יקומו אנשים מחזיקים עצמן כחכמים גדולים ויתחכמו לומר נזק פלוני שאמרה התורה שיש בדבר פלוני איננו כי אם במקום פלוני שטבעו כן או באיש פלוני שטבעו כן וכן, ופן יתפתה לדבריהם אחד מן הפתאים. על כן לא נתגלה טעמן להועיל לנו מן המכשול הזה.

חלק ד. הכשרות יכולה לשפר את אופיינו

1. רמב"ן, דברים י"ד, כ"א - הכשרות מונעת את תכונת האכזריות

וטעם כי עם קדוש אתה לה' אלוהיך - דבק עם לא תבשל גדי בחלב אמו - כי איננו מאכל נתעב, אבל יאסור אותו להיותנו קדושים במאכלים, או להיותנו קדושים שלא נהיה עם אכזרי לא ירחמו שנחלוב את האם ונוציא ממנה החלב שנבשל בו הבן. ואף על פי שכל בשר בחלב יכנס בלאו הזה, כי כל מינקת תקרא אם וכל יונק יקרא גדי, והוא דרך הבישול, והנה בכלם אכזריות.

פרק III. הסברים קבליים לכשרות

1. רבנו בחיי ויקרא י"א: מ"ג - הקשר לה' מושפע

ונטמתם בם - מלשון טמטום, שהלב מיטמטם באכילתם ואין רוח הקודש שורה בו, ויתכן שהאל"ף חסרה בו, כי היא מורה על היחוד והקדמות, ומזה השכינה מסתלק, וכן כתב מחטו לי בחסרון אל"ף, שעל ידי החטא מסתלקת גם כן.

2. שלה, שער האותיות, אות ק', קדושת האוכלין - מוזן לא כשר חוסם את יכולתנו לתקשורת רוחנית וגורם לטומאת הגוף והנפש.

התורה הזהירה במאכלות אסורות ומותרות, והתקדשתם והייתם קדושים ולא תשקצו את נפשותיכם, ופירש בזוהר ענין הזה, כי המאכלות המטמאים שהזהירה לנו התורה מהם, שורה עליהם רוח חיצוני וטמא, ולכן האוכל מאותן הדברים מטמא את נפשו, ומראה על עצמו שאין לו חלק בקדושה ולא באלקי ישראל, כי הדבר הטמא נעשה חלק אבר בעצם האדם והנפש מתלבשת שם, נמצא שהוא מטמא נפשו ומטמא הנפש המתלבשת בגוף, ורוח הטומאה שורה עליו.

רבי צדוק הכהן מלובלין כותב, שהתשוקה הראשונה של האדם היא לאכול מן האסור. אדם וחווה נכנעו לתשוקה זו, וכתוצאה מכך נשארה תכונה זו שולטת בנפש האדם (בראשית ב', טו – ג' כד). במקור הבא רבי צדוק מתאר כיצד בעקבות טעותו של האדם הראשון, יש באוכל אלמנט של טעם אסור מעץ הדעת טוב ורע. על ידי אכילת מזון כשר באופן הראוי, אדם יכול לתקן טעות זו, כך שהמזון יהיה שוב בעל טעם של עץ החיים, המייצג את התורה.

3. רבי צדוק הכהן פרי צדיק תזריע ג' - דקדוק בשמירה על הכשרות שקולה כנגד כל המצוות.

קדושת המאכלים כולל כל התורה, ושורש הסתת הנחש היה להכניס תאוה באכילה, ומי שהוא מוגדר באכילה שמאכלו בקדושה ממילא שומר כל המצוות שבתורה, שאין יצר הרע שולט אלא מתוך אכילה ושתיה כמו שנאמר ואכלת ושבעת... השמרו לכם.

ובזוהר הקדוש ... אילן שאכל אדם הראשון חטה היה ואחרנין אמרין גפן הוה כו' תאנה היתה. ולא הוה חלוקין במילוליהן דכלא קשוט וכו' ואיך יצויר כלא קשוט כשחולקין במציאות,

ואמרנו שבאמת כתיב ועץ החיים בתוך הגן, והיינו שפנימיות כל עצי הגן היו עץ הדעת טוב ורע. ואם היה אדם הראשון טועם באכילה הראשונה מעץ החיים היה מרגיש בכל האכילות טעם עץ החיים שהוא תורה... וכשאכל מעץ הדעת אז הרגיש בכל האכילות מכל המינים עץ הדעת טוב ורע וזה שורש הקלקול, וכשמתקן שיהיה האכילה בקדושה אז ממילא שומר כל המצוות וניצול מקטרוג יצר הרע.